

Damir Globočnik

Spomenik kralju Petru I. v Kranju

GLOBOČNIK Damir, dr., muzejski svetnik in likovni kritik, Gorenjski muzej, Savska 34, SI-4000 Kranj

725.94(497.4Kranj):929Karadorđević P. I.

SPOMENIK KRALJU PETRU I. V KRANJU

Dinastija Karadorđević v novi jugoslovanski državi ni imela tradicije, na podlagi katere bi se lahko vzpostavila njena vladarska legitimeteta. Pri oblikovanju vladarskega kulta in državotvorne zgodovinske tradicije je z dinastičnimi spomeniki sodelovalo tudi spomeniško kiparstvo.

Prvi monumentalni javni spomenik kralju Petru I. Osvoboditelju na slovenskem ozemlju so 1. avgusta 1926 slovesno odkrili v Kranju. Pobuda za spomenik je prišla iz vrst liberalno usmerjenega kranjskega meščanstva. Spomenik so postavili v park Zvezda med Narodnim domom in gimnazijo. Devet metrov visok obelisk so zgradili iz železobetona. Kip mladeniča in relief kralja Petra I. sta bila iz brona, kip orla vrh spomenika iz nabrežinskega kamna. Izdelal jih je akademski kipar Tine Kos (1894–1979).

Odkritje spomenika je imelo vseslovenski pomen. Udeležilo se ga je okrog 15.000 ljudi, med katerimi so bili mnogi ugledni gostje. Na odkritju sta bila tudi kralj Aleksander I. in kraljica Marija. Med polaganjem vencev je prišlo do incidenta z zastopniki Orjune. Spomenik so leta 1941 uničili nemški okupatorji.

Ključne besede: *Kranj, 20. stoletje, Karadorđevići, spomeniki*

GLOBOČNIK Damir, PhD, Museum Advisor and art critic, Museum of Gorenjska, Savska 34, SI-4000 Kranj

725.94(497.4Kranj):929Karadorđević P. I.

THE MONUMENT OF KING PETER IN KRANJ

The Karadorđević dynasty had no tradition in the new Yugoslav state on which to build its new ruling legitimacy. It thus used monumental art, sculpture and dynastic monuments to help create the cult of the ruler and a historical tradition of statesmanship.

The first monumental public monument to King Peter I the Liberator on the Slovenian territory was ceremonially unveiled on the 1st August 1926 in Kranj. The initiative to raise a monument came from the ranks of pro-liberal townsmen of Kranj. The monument was placed in Zvezda Park between the National Hall (Narodni dom) and the grammar school (gimnazija). The nine-meter obelisk was built of ferroconcrete. The statue of a young man and the relief of Peter I were bronze, while the eagle statue on top of the monument was made of stone from Nabrežina. The sculptor was Tine Kos (1894-1979).

The unveiling of the monument had a pan-Slovenian importance. It was attended by approximately 15000 people, including many distinguished guests, such as King Aleksander I and Queen Marija. The wreath-laying was interrupted by an incident involving representatives of Orjuna. The monument was destroyed by German occupiers in 1941.

Key words: *Kranj, 20th century, Karadorđević, monuments*

Priložnostna razglednica (Fototeka Gorenjskega muzeja, vir posredoval Rado Kokalj, Kranj)

Prvi monumentalni javni spomenik vladarski dinastiji Kraljevine SHS na slovenskem ozemlju so 1. avgusta 1926 slovesno odkrili v Kranju. »Kranj je prvo mesto Slovenije, ki postavi v bližnji bodočnosti spomenik kralju Petru Osvoboditelju. Kljub razdrapanim političnim in gospodarskim razmeram so se zbrali možje, ki so si iz samega idealnega narodnega ponosa stavili nalogo, okrasiti mesto z monumentalnim spomenikom velikemu borcu svobode.«¹

Spomenik v Kranju se je navezoval na aktualne vse državne težnje po spomeniški počastitvi prvega jugoslovanskega kralja, ki so sredi leta 1925 dobile zakonsko obliko. 30. junija 1925 je Narodna skupščina v Beogradu soglasno sprejela zakon o postavitvi spomenika pokojnemu kralju Petru I. Karađorđeviću.² Dinastija Karađorđević v novi jugoslovanski državi ni imela tradicije, na podlagi katere bi se lahko vzpostavila nje-

na vladarska legitimiteta. Pri oblikovanju vladarskega kulta in državotvorne zgodovinske tradicije (postopek je imel tudi retrospektiven značaj) je poleg šolske vzgoje, propagande, uradnih ukrepov (rojstni dan kralja Petra 12. julij so praznovali kot državni praznik – Petrov dan) in drugih oblik indoktrinacije sodelovalo z dinastičnimi spomeniki tudi spomeniško kiparstvo.

Glede na dejstvo, da sta bili v časniku Jutro že julija 1925 objavljeni risba spomenika in fotografija figuralne plastike za bodoči spomenik, bi lahko domnevali, da so se prizadevanja za postavitve spomenika kralju Petru I. v Kranju začela že pred sprejetjem zakona v beograjski skupščini.

Za izpeljavo spomeniške naloge je skrbel Odbor za postavitve spomenika Nj. V. kralju Petru Velikemu Osvoboditelju. Pobuda za spomenik je najbrž prišla iz vrst liberalno usmerjenega kranjskega meščanstva. Kranjski liberalci so v jugoslovanski državi videli zaščito pred nemškimi pritiski. S spomenikom kralju Petru I. so želeli izraziti svojo projugoslovansko unitaristično in centralistično usmeritev, ki je bila v nasprotju z avtonomističnimi prizadevanji katoliške Slovenske ljudske stranke. Podobno so ravnali tudi ob sprejetju vidovdanske ustave, ko je kranjski občinski odbor kot prvi med slovenskimi mesti imenoval Nikola Pašića za častnega meščana.³ Tudi tokrat je Kranjčanom uspelo prehiteti Ljubljano in druga slovenska mesta.

Liberalni časnik *Slovenski narod* je pred odkritjem spomenika blagopokojnemu kralju Petru I. Osvoboditelju zapisal: »Postavlja mu ga Kranj, a da ga postavlja baš Kranj, nikakor ni slučaj. Kranj je bil vedno trdnjava naprednosti in nacijonalizma in je v tem prednjačil lahko rečemo vsem slovenskim mestom. Da je prvi tudi to pot, ko gre za to, postaviti sebi in poznim rodovom viden znak onega velikega historičnega akta, ki se imenuje osvobodjenje, je tedaj samo logično nadaljevanje one vloge, ki jo je Kranj že doslej vršil na Slovenskem.«⁴

Spomenik so postavili v park Zvezda med Narodnim domom in gimnazijo. Park, ki se je zgledoval po ljubljanski Zvezdi, so zaradi spomenika preuredili. Dobil je tudi novo ime – Park kraljeviča Petra. Narodni dom so zgradili v letih 1922 do 1924 po načrtih arh. Ivana Vurnika. V njem so imela prostora liberalna društva (Sokol, Narodna čitalnica), zato so ga imenovali tudi Sokolski dom. V časniku *Jutro* lahko preberemo, da je bil spomenik zasnovan v skladu z arhitekturo Naro-

¹ »Spomenik kralju Petru Osvoboditelju v Kranju«, v: *Jutro*, 1925, št. 172, str. 3.

² »Manifestacija narodne skupščine kralju Petru Velikemu Osvoboditelju«, v: *Slovenski narod*, 1925, št. 145, str. 1.

³ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko, Občina Kranj (ZAL KRA 2), a.e. 1984, Zapisnik seje občinskega sveta, 30. 12. 1926.

⁴ »Slavnost v Kranju«, v: *Slovenski narod*, 1926, št. 171, str. 1.

dnega doma in simboličnimi figurami, ki naj bi krasile njegovo pročelje.⁵

Spomenik je stal sredi zelene ovalne vzpetine. Zgradili so ga iz železobetona. Kip mladeniča in relief sta bila iz brona, kip orla vrh spomenika pa iz nabrežinskega kamna. Kipe je izdelal akademski kipar Tine Kos (1894–1979), »ki je poverjeno mu nalogo v vsakem oziru vzorno rešil«.⁶ Gradbeno dela pri spomeniku je opravilo Stavbeno podjetje Josip Slavec (gradbeno podjetje v lasti oblastvenega koncesionarja in mestnega zidarskega mojstra Josipa Slavca, 1901–1978).

Na ovalni gladki bazi je počival razčlenjen podstavek storžčaste oblike z napisom na obodu. Dvignjena in poglobljena pravokotna polja spodnjega dela podstavka so se v manjšem premeru ponovila nad obodom podstavka. Iz podstavka se je dvigal visok oglati obelisk (4,10 m). Na čelni strani obeliska je klečal bronast kip mladeniča (*»idealna figura junaka«*),⁷ ki je simboliziral Svobodo, »Osvobojenje« oziroma Hvaležnost. Figura z razprostrtimi rokami je poveljevala kralja Petra I. Osvoboditelja. Nad kipom v nadnaravni velikosti, ki »dviga obe roki v pozdrav in v proslavo«, je bil na obelisk pritrjen bronast medaljon z markantno reliefno upodobitvijo kralja v profilu (signiran desno spodaj pod vratom »T. KOS«). »Na kamenitem obelisku je v bronu upodobljen lik junaškega kralja, pod čigar vodstvom so srbske čete v zvezi s hrvatskimi in slovenskimi legijonarji na balkanskih bojiščih strle sovražne sile in nam s svojim junaštvom ustvarile narodno državo.«⁸ Kosov portret z ostro izrisanimi potezi kralja Petra je bil monumentalna izvedenka uradnih portretnih fotografij.

»Spomenik sam nam ne predstavlja zunanosti našega kralja Petra, ne njegove viteške postave. Lik njegov je le kašipot ideji svobode, za katero je živel in daroval vse svoje življenje.«⁹ Spomenik so v času nastanka označevali tudi za »spomenik Svobode«.¹⁰

Vrh obeliska je »samozavestno« sedel orel iz nabrežinskega marmorja s stegnjenimi perutmi. Na prednji strani orla je bil reliefno izdelan državni grb. »... mo- gočen, državni orel srepro in srdito gleda vrh obeliska proti zapadu.«¹¹

Posamezni elementi spomenika (*Jutro*, 1926, št. 172 in 174)

Celotna višina spomenika je bila 9 metrov. Zanj so porabili okrog 16.800 kg cementa, za kip in relief 300 kg brona. Kip so ulili v Strojnih tovarnah in livarnah v Ljubljani (debelina brona je bila 15 mm). »Je to prvo tako delo v teh tovarnah, ki bodo z njim gotovo znale ponovno dokazati svoj stari sloves.«¹² Medaljon je galvaniziralo podjetje Vesta v Spodnji Šiški.¹³

»Kos in Slavec sta v lepi složnosti zapela vzvišeno pesem našega osvobojenja. Kip Svobode pozdravlja narod tu okrog, katerega delo z nebrojnimi žrtvami nam je ustvarilo zlato svobodo. A delo brez vodnika nima uspeha. Zato kip svobode obenem pozdravlja junaškega kralja Petra I., ki je orjaško delo osvobojenja smotreno vodil in posvetil vse svoje življenje temu edinemu cilju do zmage. Vrh visokega obeliska pa sedi s stegnjenimi peruti in s srepim pogledom na zapad orel in čaka, da bo narod pripravljen,

⁵ »Spomenik kralju Petru Osvoboditelju v Kranju«, v: *Jutro*, 1925, št. 172, str. 3.

⁶ Prav tam.

⁷ Prav tam.

⁸ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Poziv odbora z dne 10. 6. 1926.

⁹ »Prvi spomenik kralja Petra I. Velikega Osvoboditelja v Sloveniji«, v: *Jutro*, 1926, št. 168, str. 3.

¹⁰ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Tiskan poziv župana Cirila Pirca meščanom Kranja.

¹¹ »Prvi spomenik svobode v Kranju«, v: *Slovenski narod*, 1926, št. 129, str. 3.

¹² »Spomenik kralju Petru Osvoboditelju v Kranju«, v: *Jutro*, 1925, št. 172, str. 3.

¹³ K. D. (= Karel Dobida), »Kipar Tine Kos / Ob priliki današnjega odkritja spomenika kralju Petru v Kranju«, v: *Jutro*, 1926, št. 174, str. 11.

da vse brate svojega rodu zedini pod eno zastavo. Visoko k nebu stremi obelisk, da nas trajno vzpodbuja: narod, ne obupaj, kvišku srca, pride tvoj dan!»¹⁴

Spomenik je bil zasnovan kot glorifikacija kralja Petra. V njem so se prepletle zgodovinske, simbolične in domišljajske prvine. Simbolični poudarki na spomeniku (lik mladeniča, orel) so kralja Petra spreminjale v mitološki lik.

Morda je na izbiro kiparja vplivalo dejstvo, da je bil Tine Kos avtor kipa za spomenik kralju Aleksandru I., ki ga je leta 1924 dal postaviti Anton Slokar v Domžalah. To je bil prvi Aleksandrov spomenik na Slovenskem. Izdelal je tudi portret kralja Aleksandra za mestni magistrat, Mestno hranilnico, Kazino, Slavensko in Ljubljansko kreditno banko.

Tine Kos je leta 1912 končal šolanje na ljubljanski umetno-strokovni šoli. Naslednje leto je s pomočjo štipendije kranjskega deželnega zbora začel obiskovati dunajsko akademijo (pri prof. Josefu Müllnerju). Zaradi vojne je tri leta prekinil študij. Leta 1919 se je ponovno vpisal na akademijo na Dunaju. En semester je bil v Pragi. Dunajsko akademijo je končal leta 1920 (1921). Leta 1922 je bil med ustanovitelji Kluba mladih. Leta 1925 je razstavljal na skupni razstavi z arh. D. Faturjem. Med najpomembnejša Kosova dela v tem času so spadali doprsni kipi Miklošiča, Stritarja in Cankarja, kip Sežalec in osnutek za spomenik Zasedenemu ozemlju. »*Za T. Kosa je značilna težnja po monumentalnosti, katero je v nekaterih delih, namenjenih za arhitekturni okras tudi dosegel.*«¹⁵

Tine Kos je ustvarjal pod vplivom sloga *nove stvarnosti*, za katero so značilne poenostavljene plastične oblike, statične kompozicije, gladke površine in poudarjene stilizirane linije obrisov. Veljal je za glavnega predstavnika njenega socialnega programa (kipi delavcev in kmetov). V gibih in obratih telesa je včasih ohranil rahle ekspresionistične vplive, kar velja tudi za figuro mladeniča na kranjskem spomeniku. Kip se je harmonično povezoval z arhitektonsko formo spomenika in njegovim sporočilom (sploščenost kipa v eno ravnino, pravokotna kompozicija rok). Vse spomeniške sestavine so bile vzete iz uveljavljenega ikonografskega repertoarja, vendar je nastala skladna celota, ki izraža prizadevanje po modernizaciji.¹⁶

Kralj Peter I. na portretu (*Slovenec*, 1926, št. 275)

Pripravljalni odbor za postavitve spomenika kralju Petru I. v Kranju je s posebno deputacijo (župan Ciril Pirc, odbornika Franjo Sirc, dr. Igo Šilar) povabil kralja Aleksandra I. in kraljico Marijo, naj se udeležita odkritja spomenika.¹⁷

Kranjčani so se skrbno pripravili na slovesnost. Mesto se je odelo v praznično obleko. Mnogo hiš so prenovili in pobarvali njihove fasade. Obnovljena je bila stara mestna hiša. Ulice, ceste, ki vodijo v mesto, in savska sprehajališča so temeljito počistili.¹⁸

Slavnostno odkritje spomenika je imelo vseslovenski pomen. Časniki so redno objavljali vabila na odkritje spomenika in poudarjali, da na slavnosti ne sme manjkati noben domoljub. »*Skratka, vsak naj sodeluje po svoji moči, da se bo odkritje izvršilo tako, kakor to zahteva pomembni namen in čast naše ponosne Gorenjske!*«¹⁹ Na željo odbora za odkritje spomenika kralju Petru I. naj bi bila vabila objavljena tudi v hrvaških časopisih, zlasti v splitskih, saj naj bi v Splitu vladalo veliko zanimanje za odkritje.²⁰

Odbor za odkritje spomenika njegovemu veličanstvu kralju Petru I. v Kranju je s tiskanim dopisom

¹⁴ »Prvi spomenik kralja Petra I. Velikega Osvoboditelja v Sloveniji«, v: *Jutro*, 1926, št. 168, str. 3.

¹⁵ K. D. (= Karel Dobida), »Kipar Tine Kos / Ob priliki današnjega odkritja spomenika kralju Petru v Kranju«, v: *Jutro*, 1926, št. 174, str. 11.

¹⁶ Špelca Čopič, *Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja*, Ljubljana 2000, str. 130.

¹⁷ »Spomenik kralju Petru«, v: *Slovenec*, 1926, št. 182, str. 3, in ZAL KRA 2, a. e. 1990, Zapisnik odbora za odkritje spomenika kralju Petru I. z dne 9. 7. 1926.

¹⁸ »Slovesno odkritje spomenika kralju Petru I. Velikem«, v: *Slovenec*, 1926, št. 155, str. 3.

¹⁹ »Spomenik kralju Petru«, v: *Slovenec*, 1926, št. 132, str. 3.

²⁰ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Zapisnik odbora za odkritje spomenika kralju Petru I. z dne 21. 7. 1926.

zaprošil župane občin in sreska poglavarstva, naj razobesijo priložene plakate na vidnih mestih. »*Prosim Vas tudi, da pripomorete s svojim vplivom k čim večji udeležbi Vaših soobčanov na tej patrijotični slavnosti že z ozirom na dejstvo, da bo ta spomenik svobode prvi v Sloveniji.*«²¹ Plakate je natisnila kranjska tiskarna Sava.

Tiskane okrožnice, ki jih je natisnila tiskarna Tiskovnega društva v Kranju, so bile poslani predstavnikom kulturnih organizacij in društev v Ljubljanski oblasti. »To je prvi spomenik svobode v Sloveniji. Njegov pomen presega meje našega neposrednega okoliša. Ni nobenega dvoma, da bo dan odkritja povod sijajne narodne manifestacije. Ta dan naj pokaže, da slovensko ljudstvo zna ceniti svobodo in da globoko spoštuje naš kraljevski rod, katerega ime je tako slavno zvezano z našim narodnim osvobojenjem. /.../

Vsak posameznik je vabljen. Poklicane so zlasti naše kulturne organizacije in društva, da se korporativno ali vsaj s primernim odposlanstvom z zastavami in društvenimi znaki, ako jih imajo, udeležijo tega patrijotičnega slavlja.

Kmečki fantje in dekleta naj pridejo v lepih narodnih nošah, telovadna društva in uniformirane organizacije v svojih krogih.

Skratka, vsak naj sodeluje po svoji moči, da se bo odkritje izvršilo tako, kakor to zahteva pomembni namen in čast naše ponosne Gorenjske.

Pripravljalni odbor v Kranju, sestoječ iz zastopnikov vseh strank in vseh slojev prebivalstva, je prevzel nalogo, skrbeti za to, da bo za udeležence glede hrane, prenočišča in za vse druge potrebe kar najboljše preskrbljeno. /.../

Da bo mogel odbor izpolniti stavljene si naloge, je potrebno, da zve v kratkem času vsaj približno število organizacij in članov, ki žele biti pri odkritju zastopane.

Zato se obračamo na Vaše blagorodje s prošnjo, da blagovolite v lastnem delokrogu in v obliki, kakor se Vam zdi primerno, sporočiti naše povabilo k udeležbi članom Vašega društva.

Podpisani odbor Vam bo hvaležen, ako mu najkasneje do 15. julija odgovorite, je li sme računati na Vašo udeležbo, na kak način in približno v kolikem številu nameravate pri odkritju sodelovati.

Odbor je tudi pripravljen Vam dati o vsaki priliki potrebne informacije.

Z narodnim pozdravom!
Odbor.«²²

Za uspešno pripravo odkritja spomenika, dvodnevni slovesnosti, veselice in sprejem gostov je Odbor za odkritje spomenika njegovemu veličanstvu kralju Petru I. v Kranju imenoval več odsekov (Propagandni odsek,

Železniški odsek, Stanovanjski in prehranjevalni odsek, Rediteljski odsek, Prometni odsek, Godbeni odsek in Veseliščni odsek).²³ Odbor se je julija 1926 v »Kocbekovi sobi« Narodnega doma sestal kar petkrat.²⁴ Seje so imeli tudi posamezni odseki.

Župan Ciril Pirc (1865–1941)²⁵ se je s tiskanim pozivom obrnil na kranjske meščane: »*Someščani!*

Potrebo je tudi, da napravimo gostom bivanje v Kranju kar najprijetnejše, kar bode pa dalo obilo truda in dela. Zato je pa treba tudi nabroj prostovoljnih delavcev, ki so pripravljeni prevzeti vsak svojo nalogo za ta dan. Pozivam vse, ki še niste prevzeli za ta dan določene naloge, da se udeležite sestanka, ki se vrši v sredo 28. t. m. ob 8. uri zvečer v restavracijskih prostorih Narodnega doma, da se tam pogovorimo ter razdelimo vloge.«²⁶

Na predvečer odkritja

Dan pred odkritjem spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju so v Kranj prišli številni gostje. Mesto je bilo okrašeno z zastavami, venci in zelenjem. Ob osmi uri zvečer sta bila napovedana iluminacija (razsvetljava) mesta in sprevoz z baklado, ob deveti uri slavnostna akademija v Narodnem domu. »*Zvečer je vse v lučeh in ulice izgledajo naravnost velikomestno,*« je zapisal poročevalec Jutra. Pred Staro pošto je žarel velik transparent. Na ulicah je bila množica ljudi, mnogi so bili v narodnih nošah.

Po prihodu zadnjih večernih vlakov se je večtisočglava množica zbrala pred Narodnim domom in magi-

²³ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Po seznamu: Veseliščni odsek: predsednik Franjo Sirc, člani gospe Adamičeva, Kummrova, Kušerjeva, Miklavčičeva, Znidarčičeva, Otmar Colnar, Franc Dolenc, inž. Franc Emmer, Franc Gorjanc, Alfonz Hrovatin, Pavel Mayr, Ciril Mohor, Filip Pahor, Vilko Rus. Stanovanjski in prehranjevalni odsek: predsednik Franc Holzhaker, člani Anton Adamič, Ivan Kummer, Bogomil Deu. Prometni odsek: predsednik dr. Igo Šiler, člani Konrad Teply in Štefan Plut. Propagandni odsek: predsednik Josip Znidarčič, člani Ivan Košnik – namestnik Gregorec (za Narodno čitalnico), Janko Sajovic (za Gasilsko župo), dr. Fran Šemrov – namestnik Jos. Cvar (za Sokolsko župo), Anton Zupan – namestnik dr. Stanko DeGleria (za Planinsko društvo), Anton Koblar – namestnik Franc Slabe (Izobraževalno društvo Kranj), Anton Štefe – namestnik Šimunac (Društvo obrtnikov za politični okraj Kranj), Petrič – namestnik Naglič (Jugoslovanska strokovna zveza), Mira Znidarčič – namestnica Jera Bizjak (Kolo jugoslovanskih sester), Boris Valenčič – namestnik Franc Dolenc (Akademski krožek), Zdravko Pogačar – namestnik dr. Ivan Ambrožič (Orlovska podzveza), Ivan Cof – namestnik Leo Matajč (Lovsko društvo), Franc Watzl – namestnik dr. Igo Šiler (Kmetška zveza), Vilko Rus, Stanko Zavrnšek, gdč. Roosova (učiteljsstvo), Vinko Marinko, dr. Simon Dolar, Korbar).

²⁴ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Zapisniki sej odbora za odkritje spomenika kralju Petru I.

²⁵ Liberalni politik, župan v Kranju od 1921 do 1936.

²⁶ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Tiskan poziv župana Cirila Pirca meščanom Kranja.

²¹ ZAL KRA 2, a. e. 1990.

²² ZAL KRA 2, a. e. 1990, Poziv odbora z dne 10. 6. 1926.

stratnim poslopjem na Glavnem trgu. Ob osmi uri se je pred Narodnim domom oblikoval sprevod. Za vojaškima godbama iz Ljubljane in Maribora so se razvrstili oddelki Sokola s prapori in fanfaro, člani Narodne čitalnice, Orli, gasilci, razna društva. Številno občinstvo se je priključilo sprevodu, ki je odkorakal proti spodnjemu delu mesta, postal pred hišo župana Cirila Pirca in nadaljeval pot po Rožni ulici in drugih mestnih ulicah. Udeležence obhoda mesta je razveselil ognjemet s slavnostno okrašenega stolpa župne cerkve. Razsvetljene line zvonika je bilo mogoče videti do Medvod in Škofje Loke. Po obhodu se je povorka vrnila pred Narodni dom in se razšla. Množica na trgu pred Narodnim domom je vedno bolj naraščala. Ko so ugasnile bakle, ki so jih nosili v sprevodu, so se začeli svetlikati umetni ognji s Šmarjetne gore. »Sipati so se začele rdeče, vijoličaste in zelene zvezde, ki so očarljivo razsvetljevale okolico.«

Ob deveti uri se je z Beethovnovno inavguracijo v gledališki dvorani Narodnega doma začela slavnostna akademija. Slavnostni govornik, tajnik odbora za postavitev spomenika, odvetnik dr. Beno Sabothy je poudaril, da je mesto Kranj postavilo skromen spomenik v zavesti svoje dolžnosti in zvestobe do preteklosti. Kranj ima od leta 1848 posebno vlogo v domači zgodovini, saj je bil med prvimi mesti, ki so uvedla slovenski jezik, volila narodne poslance in izpričala narodno zavest. Tudi jugoslovanska usmeritev se je v Kranju uveljavila prej kot drugod v Sloveniji. Ideja narodne enotnosti in »zavest, da smo s Srbi eno«, je imela v kranjskem meščanstvu močno oporo, saj se je že leta 1904 deputacija iz Kranja udeležila kronanja kralja Petra v Beogradu. »V naši jugoslovanski domovini stoji Kranj čvrsto v fronti državnega in narodnega edinstva in je le naravno, da se hoče skromno oddolžiti heroju, ki je s tolikimi žrtvami pripomogel jugoslovenskemu narodu do zmage. Kralj Peter Osvoboditelj je simbol našega narodnega edinstva in temu junaku je postavil Kranj spomenik, ki se jutri odkrije.«

Po »živahno aklamiranemu« govoru dr. Sabothyja so nastopili moški zbor, ženski zbor in godalni kvartet Narodne čitalnice ter konservatoristka gospodična Vera Majdičeva z dvema solo točkama. »Program je bil sestavljen slavnosti primerno in je ves čas držal občinstvo v napetosti. Bilo je mnogo aplavza.« Uradni del slovesnosti se je zaključil točno ob polnoči z umetnim ognjem.²⁷

Slavnostno odkritje

1. avgusta je Kranj oživel v zgodnjih jutranjih urah. Kranjčane in goste, ki so zasedli vse hotelske in privatne sobe, je v slavnostni dan pospremila budnica. Ob

osmi uri so se društva in gostje začeli zbirati v Parku kraljeviča Petra.²⁸

Jutranji in dopoldanski redni in posebni vlaki so pripeljali goste iz bližnjih in oddaljenejših krajev. »A tudi vse ceste, ki vodijo v Kranj, so bile od zgodnjih ur polne najrazličnejših vozil, okrašenih vozov s kmečkim ljudstvom v narodnih nošah, avtomobilov, kočij, avtobusov, koles. V Kranju še nikdar ni bilo zbranih toliko ljudi!« Odkritja spomenika naj bi se udeležilo okrog 15.000 ljudi.²⁹

»V zelenju slovenskih in državnih trobojnic se je zbiralo ljudstvo že v ranih urah. Vlaki so prinašali vsako uro nove navale, zastopnike oblastva, korporacij in društva, uniforme so se spletale v pester narodni venec, da je človek imel pred seboj malo sliko našega naroda, njegove točne opredeljenosti in velikih organizacij.«³⁰

Direkcija državnih železnic v Ljubljani je na prošnjo spomeniškega odbora med 20. julijem in 1. avgustom dovolila polovično ceno za vožnjo v Kranj, med 1. in 10. avgustom pa za povratek iz Kranja. Potniki so polovično vozovnico lahko uveljavili s potrdilom slavnostnega odbora, da so bili na odkritju spomenika. Potrdilo je bilo 31. julija mogoče dobiti na slavnostni akademiji, 1. avgusta na prizorišču odkritja spomenika.³¹

Pošta v Kranju je pripravila priložnostni poštni pečat s posebno barvo. Pečat so uporabili samo 1. avgusta, nakar so ga shranili v arhiv poštne direkcije.³²

Z vseh hiš so vihrale državne zastave in slovenske trobojnice. Okna so bila okrašena z zastavicami in girlandami zelenja. Zlasti imenitno je bil okrašen trg pred Narodnim domom.

Odbor za odkritje spomenika kralju Petru I. je pripravil natančen načrt razporeditve društev in korporacij, otrok, žensk, zastav in praporov na slavnostnem prostoru pred Narodnim domom. Posamezna društva so se zbirala na določenih mestih in nato odkorakala na slavnostni prostor. Do pol enajste ure je bila razporeditev končana. Pred gimnazijo je bila častna četa 40. pehotnega polka v polni bojni opremi. Ob poti do spomenika so se razvrstila posamezna društva, Sokoli, Orli, ženske organizacije, pevski zbori. Pred spomenikom je

²⁸ »Odkritje spomenika kralju Petru v Kranju«, v: Jutro, 1926, št. 169, str. 4.

²⁹ »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: Jutro, 1926, št. 175, str. 6.

³⁰ »Odkritje spomenika kralju Petru I. v Kranju«, v: Slovenec, 1926, št. 173, str. 3.

³¹ »Kranj kralju Petru I. Osvoboditelju«, v: Jutro, št. 168, str. 4.

³² »Poseben poštni pečat«, v: Jutro, 1926, št. 169, str. 4.

²⁷ »Kranj na predvečer svoje proslave«, v: Jutro, 1929, št. 174, str. 3.

Slavje pred Narodnim domom (Fototeka Gorenjskega muzeja, vir posređoval Stane Šinkovec)

bil postavljen lepo okrašen kraljevski paviljon, na levi strani je bil govorniški oder, na desni obširna tribuna oziroma loža za zastopnike oblasti in druge predstavnike, v ozadju pa odri za godbo in pevska društva. Ob poti h kraljevemu paviljonu so napravile špalir učenke dekliške šole v Kranju pod vodstvom šolske upraviteljice gdč. Franje Pucove. Na obeh straneh spomenika so se zbrali predstavniki civilnih in vojaških oblasti, najrazličnejših korporacij in organizacij, v ozadju in ob straneh so v dolgih in gostih vrstah stali Sokoli, Orli in gasilci. »Posebno slikovit je bil pogled na mnogoštevilne prapore društev, ki so bili postavljeni za spomenikom, kakor tudi na veliko skupino narodnih noš na stopnišču Narodnega doma.« Za kordonom gasilcev, ki so vzdrževali red, ob straneh Narodnega doma in na vseh cestah, ki so vodile k slavnostnemu prostoru, je stala množica gledalcev.³³

»Ob gimnaziji na trotoarju se je zbrala dolga vrsta šolske mladine, na levi cesti parka orlovske in orliške čete, nasprotno na desni sokolsko članstvo, na galeriji in pred Narodnim domom narodne mase, nasproti tribune cel gozd društvenih praporov in zastav, v sredi parka, kot da prihaja pomlad, beli pomladek rdečega križa, okoli tribune vojaški in civilni dostojanstveniki, zastopniki vseh slovenskih kulturnih in narodnih društev. V ozadju so gledale na to slikovito množico v kristalno jasnih

obrisih Kamniške planine in Karavanke vkljub temu, da je pa mesto od časa do časa rosil rahel dež, ki je pa med slavnostjo popolnoma prizanesel.«³⁴

Med 10. in 13. uro je bil prehod mimo parka zaprt za avtomobile in pešce. Promet so preusmerili na cesto za Staro pošto in cesto ob Sirotišnici.³⁵

Ob pol dvanajstih sta se iz blejske smeri pripeljala dvorna avtomobila. V prvem sta bila kralj in kraljica, v drugem kraljev prvi adjutant general Stevan Hadžić in ordonančni oficir major Branko Pogačnik. Prihod avtomobilov je spremljalo grmenje topičev. Prapori in zastave so se pripognili kralju v pozdrav. Ko sta se avtomobila ustavila in je kraljevska dvojica s svojim spremstvom izstopila, so se pričele ovacije. »Od vseh strani so doneli klici navdušene množice, mladina je pozdravljala kralja in kraljico z zastavicami, množica je mahala z rokami, vmes so slavnostno doneli veličastni zvoki državne himne: med rezkimi vojaškimi povelji je častna četa izkazovala vrhovnemu poveljniku svoj pozdrav.« Kralj, ki je bil v generalski uniformi, je pregledal častno četo. Kraljica je imela na sebi »narodno nošo brhke Gorenjke z zlatovezeno avbo na glavi, – viden znak, kako kraljevska

³³ »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: Jutro, 1926, št 175, str. 6.

³⁴ »Odkritje spomenika kralju Petru I. v Kranju«, v: Slovenec, 1926, št. 173, str. 3.

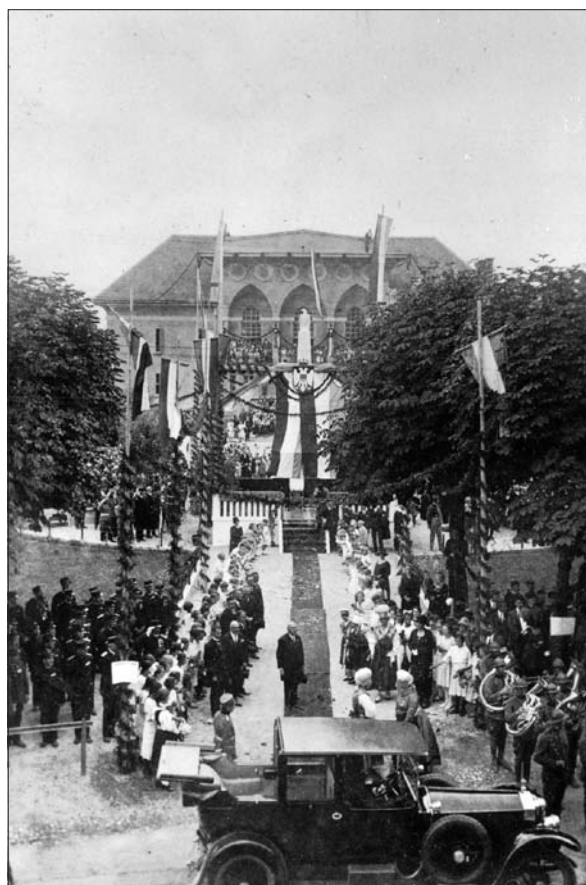
³⁵ ZAL KRA 2, a. e. 1990, Program svečanosti.

dvojica misli in čuti s slovenskim ljudstvom, med katerim živi te mesece».

Kraljevski par so sprejeli finančni minister dr. Ninko Perić, častna dvorna dama gospa Franja Tavčarjeva, veliki župan dr. Vilko Baltič, sreski (okrajni) poglavar v Kranju Josip Znidarčič (Žnidaršič) s soprogo ter župan Pirc z odborniki občinskega sveta dr. Benom Sabothyjem, tovarnarjem Maksom Fockom in ravnateljem podružnice Slavenske banke v Kranju Franjem (Francem) Sircem. Župan Pirc je nagovoril kralja in kraljico: *»V izredno srečo si štejem, da morem pozdraviti Veličanstvi imenom vedno zvestega Kranja, občinskih odbornikov in vsega prebivalstva. Radosti prekipeva Kranj ob navzočnosti sina velikega kralja Osvoboditelja, ki nam je prinesel toli zaželeno svobodo in ujedinjenje, klanjamo se pred milostno našo kraljico. Izvolite sprejeti Veličanstvi našo najglobokejšo zahvalo za udeležbo na svečanosti, ki je dobila s tem šele pravi sijaj. Živel kralj Aleksander! Živela kraljica Marija!«*

Sledile so nove ovacije, godba je intonirala državno himno. Kralj se je z nekaj besedami zahvalil županu Pircu za pozdrav. Učenka četrtega razreda dekliške šole v Kranju Lea Sabothy je v spremstvu dveh sošolk izročila kraljici šopek. V kratkem nagovoru je poudarila vdanost in ljubezen šolske mladine do kraljevske družine. Kraljica se je Lei Sabothy za šopek zahvalila s poljubom. Veliki župan Baltič je kralju in kraljici predstavil zastopnike kranjskega občinskega sveta. Kralj in kraljica sta se med špalirjem deklic v belih oblekah, ki so pred njima sipale cvetje, podala do kraljevskega paviljona. Tu so jima predstavili soprogo župana Pirca, s katero se je kraljica *»ljubeznivo razgovarjala«*.³⁶

Kraljevska dvojica je med burnimi ovacijami in pozdravljanjem zavzela svoje mesto na tribuni. Med uglednimi predstavniki oblasti in korporacij so bili tudi zastopnik vojnega ministra general Peter Živković, genta mestne občine Ljubljana Josip Turk in Anton Likozar, zastopniki celjske in mariborske mestne občine in drugih mest, zastopnik ljubljanskega škofa kanonik Ignacij Nadrah, ljubljanski prota Dimitrije Janković, finančni delegat dr. Karel Šavnik, prorektor ljubljanske univerze dr. Karel Hinterlechner, starosta Jugoslovanske sokolske zveze Engelbert Gangl in njen načelnik dr. Viktor Murnik, zastopniki Narodne odbrane iz Beograda, poštni direktor Gregorič, predsednik Jugoslovanske Matice dr. Janko Pretnar, predstavniki Združenja jugoslovanskega učiteljstva z velikim številom učiteljstva,

Protokolarni sprejem (Fototeka Gorenjskega muzeja, vir hrani Darja Okorn, Kranj)

Združenja invalidov, Zveze vojakov iz svetovne vojne, rezervni oficirji idr.³⁷

Na govorniški oder je stopil občinski svetnik in predsednik odbora za postavitve spomenika Makso Fock:

»Vaši veličanstvi! Dobrotljivi nam kralj! Mila naša kraljica!

Dragi nam dobrodošli predstavniki naše junaške vojske in naših oblasti!

Dragi gostje in someščani!

Slovenskemu delu jugoslovanskega naroda ni pogosto sijalo zlato sonce sreče in svoboda mu je bila vedno tuja, – zato ve in zna tembolj sedaj – jedva osem let – kak biser je to.

Pred 500 leti je ustoličil svojega zadnjega vojvodo tam na gori pri Gospej Sveti, nekako v dobi, ko je njegov brat po krvi tam doli na Kosovu ravnom kljub brezprimernemu svojemu junaštvu izgubil za toliko vekov svojo zlato neodvisnost.

Brata v trpljenju in muki sta bila brata v svobodi in veselju. Kljub dolgim sužnjim letom je klila v naših srcih

³⁶ »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: Jutro, 1926, št 175, str. 6.

³⁷ »Veličastna slavnost v Kranju«, v: Slovenski narod, 1926, št. 172, str. 2.

Prihod kraljevega para (Fototeka Gorenjskega muzeja, vir hrani Darja Okorn, Kranj)

že davno jugoslovanska ideja, katere nositelj je bil naš kralj Peter celo svoje junaško življenje. Danes, svobodni po njegovi veliki zaslugi, ustoličujemo tu spomenik, ki veljaj njemu in njegovi življenjski, za ves jugoslovanski rod rešilni ideji.

Prvi spomenik je to, ki mu ga odkriva hvaležna hčerka Slovenija v svojem lepem starodavnem Kranju, kjer bo tvoril na vekov veke svoji domovini močan steber, našim potomcem večen vzgled junaštva, neizbežen opomin k resnemu delu za otačbino, znak spoštovanja in hvaležnosti do velikega dobrotnika – osvoboditelja.

Junaška so bila dela spasitelja jugoslovanskega rodu, kakor jih ve le malo svetovna povestnica. Njegovo veliko osvobodilno delo je šlo neizmerno težko in trnjevo pot, polno truda in dvomov, polno uspehov in razočaranj in Kalvarija tega pota je bila v divjih albanskih gorah – tam je bila usoda celokupnega jugoslovanskega naroda v ozki zasedi, tam so se borili srbski levi za zadnjo pot do svobode, tam so bile jugoslovanske Termopile, kjer so padali izmučeni junaki daleč od rodne grude za njeno svobodo in za svobodo celokupnega naroda, ki je v mislih drhtel po zlati sreči osvobojenja, in samo malo omahovanja in oklevanja junaškega vojskovođe bi bilo za vedno upropastilo ves jugoslovanski rod in ga zaslužnjilo v večnem robstvu.

Junaštvo, združeno s plemenitostjo, je bila zvezda-vodnica velikega kralja. Kdo Vas ne ve, da je tedaj, ko je bila nevarnost največja, ko je premoč sovražnikova pre-

tila podreti hrabre falange junaške srbske vojske – prijel sivolasi kralj za puško, odločen z lastno dragoceno krvjo braniti svojega naroda rodno grudo – vse druge je odvezal prisege in zvestobe do sebe in do njih lastne domovine?

Pa glej, – brezprimerno junaštvo je rodilo junaštvo in zvestoba je vračala zvestobo.

Ko bi ne bilo nobenih drugih del blagopokojnega kralja, zadoščala bi nam samo ta, da nam nikdar ne klone glava, da nam nikdar ne omagajo moči v brambi za domovino.

Njegova dela in njegovo junaštvo, mladina, naj ti bodo vzor življenja, po njih naj gredo tvoja pota in mirno bodo lahko spali junaki na Kajmakčalanu.

Danes, ko odkrivamo ta velepomembni spomenik, nam sije šele prvi žar svobodnega sonca, zato še marsikdo omamljen od njega ne vidi dovolj jasno ogromne postave svojega osvoboditelja in mogočnosti svoje domovine.

Nas vseh sveta dolžnost pa je hvaležnost za veliki zgodovinski čin blagopokojnega svojega vladarja, ki naj se zrcali v ljubezni do širne jugoslovanske domovine in v zvestobi do narodne duše naše junaške dinastije, ki nam bo vedno porok svobode in sreče.

To hvaležnost vcepimo v mlada srca naše mladine in dobra bodo njena dela, kakor so bila dela našega vzornika kralja Petra – za svojega naroda prelepo domovino.

Oddolžiti se moremo njemu in njegovi dinastiji z neupogljivo zvestobo napram njej in narodu. Globokost

Kraljevi par na slavnostnem odru (Fototeka Gorenjskega muzeja vir hrani Darja Okorn, Kranj)

naše hvaležnosti pa bosta kazala moč naše domovine in neminljiv spomin v srcih nas vseh na ustanovitelja jugoslovanske kraljevine in osvoboditelja našega rodu.

Naj pade koprena, ki je krila doslej obličje junaka kralja Petra I. Osvoboditelja in naj se to jasno obličje vtisne v naša srca in naše duše, odkoder naj nikdar ne izgine.

Slava junaškemu kralju Petru I. Osvoboditelju!

Ob spomenu na velikega osvoboditelja pa naj živi junaški njegov naslednik, mili naš kralj Aleksander I., naša mila kraljica Marija in mladi naš ljubi prestolonaslednik Peter!

Živela prejasna dinastija Karagjorgjevičev, živela ujedinjena jugoslovenska domovina!»³⁸

Slavnostni govornik Makso Fock se je na koncu zahvalil vsem, ki so pripomogli k postavitvi spomenika. Na Fockov poziv je padla jugoslovanska trobojnica, ki je zakrivala spomenik. »Njegovemu slava-klicu kralju Petru I. so se pridružili klici tisočere množice, zvoki državne himne, streli topičev in častne salve vojaštva.«

Svečanost je potekala po poprej točno določenem programu. Odbor za odkritje spomenika kralju Petru I. je predvidel, da bo Fock ob zaključku svojega približno sedemminutnega govora zaklical »Slava kralju Petru!«.

Po padcu zavese in častni salvi pa naj bi sledili vzkliki »Živio kralj Aleksander!«.³⁹

Fock je prosil župana Pirca, naj v imenu mestne občine prevzame spomenik v svoje varstvo. Župan Pirc je poudaril, da spomenik ni samo znak hvaležnosti kranjskih meščanov do velikega kralja, ampak tudi izpolnitev preroških besed pesnika Franeta Prešerna, da »vremena Kranjcem bodo se zjasnila«, in pesnika Simona Jenka, ki je napovedoval Slovencem boljše čase. Prešernov in Jenkov spomenik sta prav tako v oskrbi mesta Kranj. »S tem spomenikom v svoji sredi bo ostalo mesto Kranj tudi v bodoče krepka trdnjava narodne zavednosti in državne zvestobe.«

Župan je v imenu občine Kranj položil venec na spomenik. Za njim so položili vence zastopniki občin in društev, mdr.: »zastopniki Ljubljane, Celja, Kamnika, Tržiča, Jugoslovanskega sokolstva, Orlov, Narodne odbrane, Soče, Udruženja vojnih invalidov, Jugoslovansko-češkoslovaške lige, Zveze kulturnih društev Udruženja jugoslovanskega učiteljstva, Vodnikove družbe, Ciril-Methodove družbe, Češke Obce, Jugoslovanske Matice, Zveze gostilničarskih zadrug, Udruženja dobrovoljcev,

³⁸ »Ob odkritju spomenika kralju Petru«, v: Jutro, 1926, št. 176, str. 3.

³⁹ ZAL KRA 2, a.e. 1990, Zapisnik odbora za odkritje spomenika kralju Petru I. z dne 27. 7. 1926.

Udruženja rezervnih oficirjev, oblastnega odbora Soci-alnodemokratske stranke, Jadranske Straže, Slomškove zveze, Profesorskega društva, podmladka Rdečega križa, Slovenskega ženstva, učiteljskega društva za srez Kranj, Gasilske župe Kranj, kranjskega obrtništva idr.« Venci so popolnoma prekrili vznožje spomenika. Med polaganjem vencev je v ozadju spomenika pel pevski zbor Narodne čitalnice pod vodstvom pevovodje, šolskega nadzornika Vilibalda Rusa pesem »Domu«, ki jo je uglasbil dr. Josip Čerin, nakar je Pevska zveza zapela pesem »Slovenec, Srb, Hrvat«. ⁴⁰

Deputacija Jugoslovanske sokolske zveze pod vodstvom Engelberta Gangla je na spomenik položila velik lovorov venec, ki je bil na štirih mestih ovit z državno trobojnico in na vrhu okrašen z zlato kraljevo krono. V sredini je imel monogram JSS iz modrega, belega in rdečega cvetja. Šest naraščajnikov je nosilo šest lipovih vencev, ki so imeli na sredini napise z rdečimi črkami na belem polju: lepota, dobrot, resnica, domovina, narod, kralj. Šest naraščajnic je nosilo šest šopkov, povezanih s pentljami v državnih barvah. Starosta Engelbert Gangl je dejal: »V imenu jugoslovanskega sokola polagamo venec in cvetje ob spomenik velikega kralja Petra I. Osvoboditelja, ki se prvi dviga na slovenskem delu naše slavne jugoslovanske zemlje. V teh vencih in cvetovih šumi šelest naših logov in gajev, dehti vonj našega polja in naših vrtov, v njih je izražena lepota naše domovine, v napisih so odtisnjene naše sokolske čednosti in kreposti.

S polno pravico in z velikim ponosom krasimo mi jugoslovanski Sokoli ta spomenik, saj so bili naši bratje idejni in dejanski sotrudniki Petra I. Karagjorgjeviča, tega junaškega sina našega naroda, ki je s podporo in pomočjo sivih Sokolov – bojevnikov za pravdo in svobodo naroda ustvaril našo skupno domovino in raztrgane dele našega naroda zlil v eno nerazrušno celoto! Kar še ni dopolnjeno, to bodo izvršili njegovi potomci, ki jim kaže pot in smer dela bela ptica vrhu tega spomenika.

Porabljam svečano priliko, ko je zavesa padla izpred lica kralja Petra, da v imenu vsega jugoslovanskega Sokola tudi na tem mestu obnavljam našo prisego: Za čast in moč domovine, za slavo in pravice našega ujedinjenega naroda, za našega kralja in njegov dom ostanemo jugoslovanski Sokoli s hotenjem in delom zvesti i življenju in smrti!

A vi, ponosni in neoskrunjeni sokolski prapori, ki se ne klanjate pred nikomur, sklonite se do tal pred veličino dela in pred močjo tvorbe kralja Petra I. Osvoboditelja! Vi pa, bratje in sestre, zakličite spominu in imenu velikega pokojnega kralja iz dna zvestih sokolskih src

in iz globočine duš naš iskren, bratski sokolski pozdrav: Zdravo! Zdravo! Zdravo!«

Sokolske čete so se navdušeno odzvale pozivu, sokolski prapori, ki so bili v polkrogu razvrščeni za spomenikom, so se globoko priklonili k tlom. Kralj in kraljica sta vstala s sedežev. Kralj je sprejel poklon Sokolov svojemu očetu z vojaškim pozdravom. ⁴¹

Kolo jugoslovanskih sester je na dan odkritja spomenika namesto venca na pobudo svoje predsednice, soproge sreskega glavarja gospe Mire Znidarčičeve »popolnoma na novo in lepo obleklo ubogo vojno siroto ter je s tem na posebno prisrčen način počastilo spomin velikega kralja«. ⁴²

Na slovesnosti so bili tudi številni zastopniki Orjune (Organizacije jugoslovanskih nacionalista) v civilnih oblekah. Na odkritje spomenika so bili povabljeni, vendar jim je bil prepovedan neposreden dostop do spomenika. Ostati so morali za kordonom gasilcev. Za počastitev so imeli pripravljen velik trnjev venec z jugoslovansko trobojnico, ovito s črno kopreno. Venec jim je zaplenila žandarmerija. Enemu izmed orjunašev se je uspelo prebiti v bližino spomenika. Medtem ko so polagali zastopniki korporacij vence pred spomenik, je skočil na govorniški oder in vrgel zelen venec z državno trobojnico in črnim trakom k vznožju spomenika in vzkliknil: »Razpuščena Orjuna – Petru Mrkonjiću.« »Ta prizor je na vse napravil mogočen vtis. Kralj je salutiral in množica je burno vzklikala. Kakor je nenadoma prišel, tako je tudi hitro izginil Orjunaš, ki je zagnal venec ... Venec je padel nad vsemi drugimi vrh vznožja spomenika.«

Po končanem polaganju vencev je kralj vstal, stopil korak naprej in v splošni tišini spregovoril: »Sestali smo se v Kranju, da odkrijemo spomenik v znak hvaležnosti velikemu kralju Petru I. Osvoboditelju. Potrebno je sodelovanje vseh nas, da vodimo domovino po vzgledu naših velikih prednikov potom napredka k boljši bodočnosti. Bodi vam hvala za ta dar kakor tudi za izraze zvestobe in vdanosti napram domovini in mojemu kraljevskemu domu.« Kraljev govor je naletel na viharne vzklike v čast kraljevski dvojici, prestolonasledniku Petru in državni enotnosti.

Sledil je defile mimo kraljevske tribune in spomenika. Ob zvokih vojaške godbe Dravske divizije pod vodstvom višjega vojaškega kapelnika dr. Josipa Čerina je najprej defilirala častna četa. Za njo je strumno korakalo okrog 200 Sokolov z desetimi prapori in starešinstvom Jugoslovanske sokolske zveze na čelu. Kralj in kraljica

⁴⁰ »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: Jutro, 1926, št. 175, str. 6, in »Veličastna slavnost v Kranju«, v: Slovenski narod, 1926, št. 172, str. 2.

⁴¹ »Sokolstvo ob spomeniku kralja Petra«, v: Jutro, 1926, št. 178, str. 6.

⁴² »Kraljeva zahvala mestu Kranju«, v: Jutro, 1926, št. 176, str. 3.

Prisotni pozorno sledijo programu (Fototeka Gorenjskega muzeja, vir hrani Darja Okorn, Kranj)

sta ljubeznivo odzdravljala. Sledili so jeseniška godba Katoliško prosvetnega izobraževalnega društva, 320 Orlov v kroju in 160 Orlic z desetimi prapori samo iz ekspoziture Kranj, društvo Soča s številnimi člani v primorskih narodnih nošah, 800 gasilcev pod vodstvom zveznega staroste Frana Barleta in poveljstvom veterana Lapajneta.

Po končanem slovesnem mimohodu sta se kralj in kraljica vpisala v spominsko knjigo mesta Kranj ter se še nekaj časa pogovarjala s svojim spremstvom. Kralj se je zadržal pri rezervnih oficirjih, ki so stali ob paviljonu. Kraljica je izjavila častni dvorni dami Tavčarjevi, da se je z največjim veseljem oblekla v slovensko narodno nošo, ki ji je bila zelo všeč, celo avba se ji ni zdela pretežka. V Kranju ji je bilo všeč, veselilo jo je, da se je zbrala tolikšna množica ljudi in se pridružila plemeniti misli vrlega kranjskega meščanstva. Med polaganjem vencev je njeno pozornost vzbudila invalidska deputacija. Pri Franji Tavčarjevi se je pozanimala o posameznih dobrodelnih zavodih in izjavila, da jim želi ostati naklonjena tudi v prihodnosti.

Po kratkem slovesu od župana Pirca, kateremu je kralj ponovno izrazil svoje zadovoljstvo nad uspelo slavnostjo, in zastopnikov občine, civilnih ter vojaških oblasti sta se kralj in kraljica s svojim spremstvom med burnimi ovacijami in zvoki državne himne odpeljala v poletno rezidenco na Bled.

Mestna občina je za povabljene goste, zastopnike civilnih in vojaških oblasti, raznih korporacij in organizacij pripravila zakusko v zgornji dvorani Narodnega doma. Na banketu so bili poleg omenjenih odličnikov tudi: Tomo Zupan, Jakob Aljaž, minister dr. Gregor Žerjav, minister dr. Niko Zupanič, minister Ivan Pucelj, državni poslanec Janez Brodar, Ivan Hribar, Josip vitez Pogačnik, zastopnik češkoslovaškega konzulata, španski konzul, dr. Marko Natlačen, dr. Otomar Pirkmajer, profesor na Karlovi univerzi v Pragi dr. Matija Murko, zastopnik Ruske matice v Ljubljani lektor na ljubljanski univerzi dr. Nikolaj J. Preobraženski, urednik Slovenca, predsednik Vodnikove družbe v Ljubljani Rasto Pustoslemšek, dr. Janko Pretnar, zastopnik škofa, major Milorad Milutinović, dr. Dragotin Lončar, dekan Anton Koblar, kipar Tine Kos, idr. 40 hrastovih miz za banket in zabavo je posodilo sokolsko društvo iz Škofje Loke.⁴³

V vseh prostorih in okrog Narodnega doma je potekala ljudska veselica, ki je trajala pozno v noč do odhoda zadnjih vlakov.⁴⁴ »Kdor reflektira na hrano (posebno večje skupine), naj to prijavi pravočasno. Pri banketu bo

⁴³ ZAL KRA 2, a.e. 1990.

⁴⁴ »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: Jutro, 1926, št 175, str. 6.

Zbrana množica pod spomenikom (Fototeka Gorenjskega muzeja, vir hrani Darja Okorn, Kranj)

pokrito le za omejeno število udeležnikov, kdor se prijavi prepozno, riskira, da ne dobi nič.»⁴⁵

Prirejen je bil tudi srečelov, za katerega so dobitke prispevali različni darovalci.⁴⁶ V šotorih so kranjske narodne žene stregle hrano in pijačo. Proti večeru je začelo deževati, kar pa ni motilo živahnega dogajanja na veseliščnem prostoru. Zvečer so na terasi Narodnega doma prižgali ognjemet in 3 m velik mesec s krožečim obrazom.⁴⁷ »Izstrelki rimskih luči in razsvetljava doma je bila naravnost nekaj posebnega. Zlasti srečno uspele

kombinacije z razvrstitvijo barv in mesecem, ki je dal znamenje, da je treba iti domov.»⁴⁸

Nekatera društva so se odkritja spomenika udeležila množično, druga so poslala samo nekaj predstavnikov. Na odkritju spomenika je bilo mdr. 200 članov društva Soča iz Ljubljane in 200 članov prostovoljnega gasilskega društva za Tržiški okraj. Narodno gledališče je zastopal Matej Hubad, češkoslovaški konzulat Jindřich Sieber, mestno občino Celje podžupan Dragotin Gobec.⁴⁹ Nekateri povabljeni so se opravičili: avstrijski konzul, francoski konzul, italijanski konzul, narodni poslanec Vojislav Janić, kontraadmiral Viktor M. Wickerhauser.

Incident z Orjuno

Pred prihodom kraljevskega para se je dogodil incident z orjunaši. Mesec dni pred odkritjem spomenika je bila zaradi oboroženega spopada Orjune (prevladovali so vojvodinski in beograjski orjunaši) s policijo na Vidovdan 1926 z ministrskim odlokom razpuščena Orjuna v Ljubljanski oblasti (Ljubljanski oblastni odbor in 63 krajevnih odborov), prepovedano je bilo njeno

⁴⁵ »K odkritju spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: *Slovenec*, 1926, št. 166, str. 4.

⁴⁶ ZAL KRA 2, a.e. 1990. Napovedane so bile naslednji darovalci oziroma nagrade: Tovarna ogledal in brušenega stekla Kristal, Maribor – 2 ogledali, Tovarna upognjenega pohištva Remec-Co, Ljubljana – fotelj, Parna destilacija esenc, eternih proizvodov, etrov ter izdelovanje sadnih sokov Srečko Potnik in drug, Ljubljana – 2 ročki malinovca, Tovarna Kolinska, Ljubljana – 12 kg izdelkov »Kolinske cikorije«, Strojne tovarne in livarne, Ljubljana – figura kovača, prva kranjska tovarna testenin Pekatete – 5 kartonov »Pekatet«, Tvoronica robe iz tištenog papira Narcissus, Zagreb – 5 kompletov slik). Srečk je bilo 2000, na prodaj so bile po 5 dinarjev. Dobitkov je bilo 500 v vrednosti okrog 2000 dinarjev. Stroški za nastop, prevoz in prehrano vojaške godbe so znašali 7288 din. Godba Sokolskega društva z Jesenic je pričakovala 3000 din honorarja, vendar jo je odbor odklonil, ker ni mogla nastopiti tudi na predvečer odkritja (ZAL KRA 2, a.e. 1990, Zapisnik odbora za odkritje spomenika kralju Petru I. z dne 9.7.1926, Dopis Sokolskega društva Jesenice na Gorenjskem z dne 22. 7. 1926).

⁴⁷ »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: *Jutro*, 1926, št. 175, str. 6.

⁴⁸ »Odkritje spomenika kralju Petru I. v Kranju«, v: *Slovenec*, 1926, št. 173, str. 3.

⁴⁹ ZAL KRA 2, a.e. 1990, Udeležba posameznih članov.

nadaljnje delovanje, javni nastopi in nošenje orjunaške uniforme v javnosti.⁵⁰

Dan pred odkritjem spomenika je izšla odredba, ki je prepovedala vsak nastop Orjune v Ljubljanski oblasti. Z njim so bili prepovedani tudi javni nastopi tistih organizacij Orjune, ki niso bile razpuščene. Veliki čelnik slovenske Orjune inž. Marko Kranjc je zato odredil, naj se orjunaši udeležijo odkritja spomenika kot zasebniki v civilni obleki.⁵¹

Orjunaši so se v velikem številu zbrali za kordonom gasilcev in orožnikov na levi strani Narodnega doma. Vodil jih je Aleksander Toman, star soborec Petra Mrkonjića. Ko se je mednje vrnila deputacija z velikim čelnikom inž. Markom Kranjcem, so orjunaši začeli protestno vzdikati: »Živela svoboda!« Med njimi je bilo nenadoma moč videti črno zastavo Narodne odbrane z napisom »Za kralja in domovino« na eni strani in napisom »Svoboda ali smrt!« na drugi strani. Orožniki so smatrali zastavo za uradni znak Orjune, zato so jo poskušali orjunašem nekajkrat zama odvreči. Orjunaši so viharo protestirali. Po posredovanju župana Pirca in ravnatelja Sirca, da orjunaši ne bodo kršili reda, so jih orožniki pustili pri miru.⁵²

Časnik *Slovenec* je poročal, da so kljub prepovedi ljubljanski orjunaši prišli v Kranj v krajih, »da se je začelo med orožništvom že zgodaj prerivanje in slačenje uniformiranih Orjunašev«. »In vključno temu, da ravno ta organizacija najbolj vpije po državotvornosti, se je ta 'državotvornost' najbolj gorostasno dokumentirala v Kranju s silnim vpitjem, pretepi in demonstriranjem, ki je pokazalo višek – milo rečeno – skrajne netaktnosti celo pred tribuno kralja in kraljice ...« Ker je upravna oblast odredila, naj zaplenijo zastavo Orjune, je prišlo do prerivanja med orožniki in orjunaši, pri tem se je drog ene od zastav zlomil. Po ukazu državnih oblasti, naj orjunašem odvzamejo zastavo, je kot posrednik nastopil župan Pirc, ki je prevzel odgovornost, da se bo proslava končala brez incidenta.

»Mi danes samo ugotavljamo: Ogromna množica udeležencev je skrajno obsojala te nastope in celo njihovi prijatelji v državni upravi so majali z glavo ... Ljudstvo je čakalo, kdaj se predre kordon in kdaj se otvori – ne slavnost, ampak vsesplošni pretep! In mi nimamo izraza, da bi dovolj točno označili dejanje, ko je z govorniške tribune nek član razpuščene Orjune preko glav ljudi, ravno ko so

polagala vence druga društva, ob navzočnosti kralja, vlade in discipliniranega vojaštva zagnal na spomenik venec z napisom: 'Petru Mrkonjiću razpuščena Orjuna – Živela Orjuna!' Mi smo videli vladne zastopnike, mi smo videli tudi dr. Baltiča, ki je sedaj veliki župan v Ljubljani ... in čuli smo tudi splošno sodbo, ki absolutno ne sme ostati brez konsekvenc!«

Slovenec omenja tudi pretep orjunašev z jeseniško godbo in Orli, pred cerkvijo pa naj bi razpuščena Orjuna imela celo shod. Popoldne naj bi orjunaši hodili po Kranju v uniformah, trobili s trombami, orožniki pa so jih morali neprestano miriti. Tistim, ki so jih opozarjali, da morajo spoštovati zakon, pa so odgovarjali: »Naša pravica je pest!«⁵³

Telovadno društvo Orel se je odločilo, da je udeležba na slavnostnem odkritju spomenika za vse gorenjske orlovске odseke in orliške krožke obvezna.⁵⁴ *Slovenec* je poudaril, da se je »vobče uganjalo čudno-malenkostno strankarstvo«. Redarji so hoteli Orlicam preprečiti udeležbo v sprevedu (ker ni bilo Sokolic). Zastopniki Orlov so dobili vabilo na zakusko šele po eni uri popoldne, zato se je v znak protesta niso udeležili. V Narodnem domu so neprestano igrali orjunaško himno, pred Orle so redarji spustili množico, medtem ko je nasprotni kordon zdržal. Edino Orli so spoštovali dogovor, da med polaganjem vencev ne bo govorov. Nad strankarsko pristranskostjo so se pritoževali gasilci. »In dejstvo je, da so s prvimi popoldanskimi vlaki odšli vsi orlovski kroji po soglasnem sklepu, da se je kršil značaj prireditve in kot disciplinirani ljudje ne morejo biti tam, kjer ni – discipline.«⁵⁵

Kiparja Tineta Kosa so na odkritju spomenika povsem prezrli. Prejel je enako vabilo kot vsi drugi povabljeni. Na slavnostni prostor ga niso hoteli spustiti, zato si je moral tja skrivaj vtihotapiti. Kralj je spraševal po kiparju, vendar mu ga niso predstavili. Na zakusko je prišel, čeprav naj ga ne bi povabili. Kiparjevo odsotnost so ljudje opazili, umetniki pa občutili kot preziranje celotnega stanu, je pisal *Slovenec*.⁵⁶

Župan Pirc je dal po slovesnosti razobesiti lepak: »Slavno občinstvo! Someščani!

Njegovo Veličanstvo naš kralj Aleksander I. mi je izvolil naročiti, da naj Vam sporočim v Njegovem in imenu Najvišje kraljeve hiše Najvišje zadovoljstvo in iskreno zahvalo za vse dokaze udanosti ter vse izraze najpatri-

⁵⁰ »Orjuna v ljubljanski oblasti razpuščena«, v: *Jutro*, 1926, št. 170, str. 3.

⁵¹ »Orjunaši v Kranju«, v: *Slovenski narod*, 1926, št. 171, str. 4.

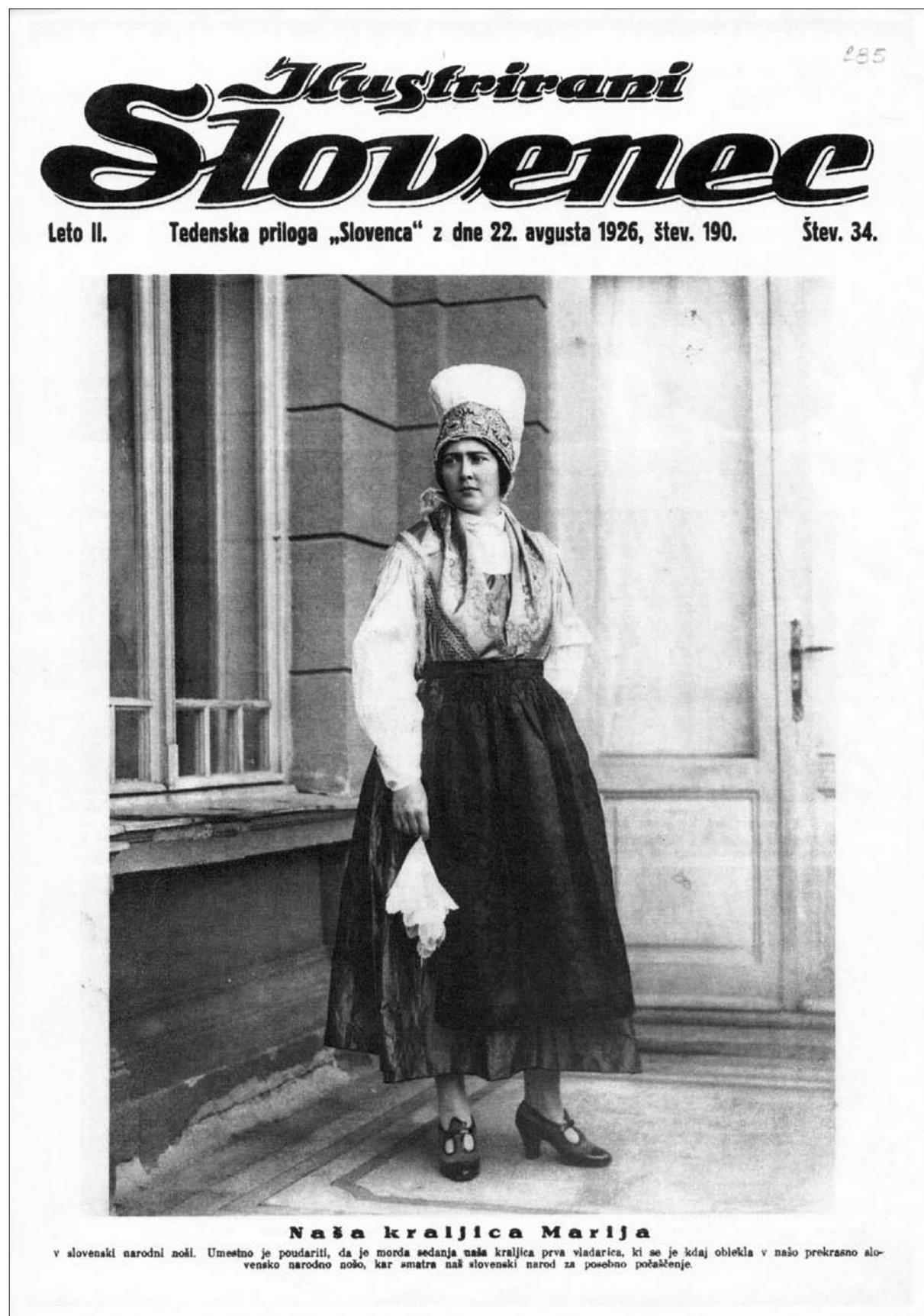
⁵² »Odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju«, v: *Jutro*, 1926, št. 175, str. 6.

⁵³ »Orjuna v Kranju«, v: *Slovenec*, 1926, št. 173, str. 2.

⁵⁴ »Vsem gorenjskim orlovskim odsekom in orliškimi krožkom!«, v: *Slovenec*, 1926, št. 166, str. 4.

⁵⁵ »Potrebna ugotovitev«, v: *Slovenec*, 1926, št. 173, str. 3.

⁵⁶ »Še nekaj potrebnih ugotovitev iz Kranja«, v: *Slovenec*, 1926, št. 178, str. 4.

Portret kraljice Marije s slavnosti v Kranju na naslovnici priloge dnevnika Slovenec (*Ilustrirani Slovenec*, 1926, št. 34)

jotičnega čustvovanja povodom tako sijajno uspele slavnosti odkritja spomenika Nj. Veličanstvu kralju Petru I. Velikemu Osvoboditelju.

Po nalogu Nj. Veličanstva kralja Aleksandra I.
Ciril Pirc, župan

V Kranju, dne 1. avgusta 1926.⁵⁷

S kraljevim ukazom so bili odlikovani vsi člani odbora za postavitve spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju v Kranju. Red Sv. Save 3. razreda sta prejela okrajni glavar Josip Znidarčič in dekan in župnik v Kranju Anton Koblar, red Belega odra 5. razreda župan in predsednik odbora za postavitve spomenika Ciril Pirc, red Sv. Save 4. razreda odvetnik in tajnik odbora dr. Beno Saboth, bančni ravatelj in blagajnik odbora Franjo Sirc, člana odbora trgovca Makso Fock in Janko Sajovic, zlato svetinjo za državljanske usluge suplent na puškarski šoli in upravnik Narodnega doma v Kranju Alfonz Hrovatin.⁵⁸

Odkritje spomenika so ovekovečili tudi fotografi. »Vsi oni, ki so fotografirali slavnostno odkritje, so naprošeni, da pošljejo od vseh posnetkov, ki so jih napravili, vsaj po pet izvodov prireditvenemu odboru, ki jih rabi za sestavo albumov. Slike naj se pošljejo na naslov: Ravatelj Franjo Sirc, Kranj.«⁵⁹

Odbor se je posebej dogovoril, da je odkritje spomenika fotografiral fotograf Alojz Vengar iz Radovljice.⁶⁰ Založili so fotografijo spomenika, ki ga je fotografiral Josip Pogačnik.⁶¹ V Kranju je bil 1. avgusta tudi Metod Badjura, ki je odkritje spomenika zabeležil s filmsko kamero.⁶²

V naslednjih letih je bilo po Sloveniji postavljenih še nekaj dinastičnih spomenikov. Pobudo za spomenik kralju Petru v Ljubljani je 1. decembra 1926 dalo Udruženje rezervnih oficirjev.⁶³ Postavljen je bil leta 1931 pred ljubljanskim magistratom. Prevladovali so spomeniki kralju Aleksandru, največjega med njimi so odkrili leta 1940 v ljubljanskem parku Zvezda. Jugoslovanske dinastične spomenike so leta 1941 uničili italijanski in nemški okupatorji.

⁵⁷ »Kraljeva zahvala mestu Kranju«, v: Jutro, 1926, št. 176, str. 3.

⁵⁸ »Odlikovanje odbora za postavitve spomenika kralju Petru v Kranju«, v: Slovenski narod, 1926, št. 248, str. 4.

⁵⁹ »Kraljeva zahvala mestu Kranju«, v: Jutro, 1926, št. 176, str. 3.

⁶⁰ ZAL KRA 2, a.e. 1990, Dopis z dne 27. 7. 1926.

⁶¹ ZAL KRA 2, a.e. 1990, Zapisnik odbora za odkritje spomenika kralju Petru I. z dne 14. 7. 1926.

⁶² Ivan Nemanič, Filmi Metoda in Milke Badjura 1926–1969, Ljubljana 1994, str. 51–52.

⁶³ »Slovenici!«, v: Slovenec, 1926, št. 275, str. 3.

Viri in literatura

Arhivsko gradivo

Zgodovinski arhiv Ljubljana (= ZAL), Enota za Gorenjsko Kranj:
ZAL KRA 2, Občina Kranj, arhivski enoti 1984 in 1990.

Časopisni viri

Ilustrirani Slovenec, 22. 8. 1926
Jutro, 26. 7. 1925; 25. 7. 1926; 27. 7. 1926; 28. 7. 1926; 29. 7. 1926; 1. 8. 1926; 3. 8. 1926; 4. 8. 1926; 6. 8. 1926.
Slovenski narod, 1. 7. 1925; 11. 6. 1926; 1. 8. 1926; 3. 8. 1926; 31. 10. 1926.
Slovenec, 13. 6. 1926; 13. 7. 1926; 25. 7. 1926; 3. 8. 1926; 8. 8. 1926; 1. 12. 1926.

Literatura

Čopič, Špelca: Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja. Ljubljana : Moderna galerija, 2000.

Nemanič, Ivan: Filmi Metoda in Milke Badjura 1926–1969. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 1994.

Zusammenfassung

DAS DENKMAL FÜR KÖNIG PETER I. IN KRANJ

Die Dynastie Karađorđević hatte im neuen jugoslawischen Staat keine Tradition, auf der sie ihre Herrschaftslegitimität begründen konnte. Bei der Schaffung eines Herrscherkultes und einer staatsrechtlichen historischen Tradition wirkte neben der schulischen Erziehung, der Propaganda, den offiziellen Maßnahmen und anderen Formen der Indoktrinierung auch die Bildhauerei mit dynastischen Denkmälern mit.

Das erste monumentale öffentliche Denkmal für die Herrscherdynastie des Königreiches der Serben, Kroaten und Slowenen auf slowenischem Gebiet wurde am 1. August 1926 feierlich in Kranj enthüllt. Das Denkmal knüpfte an damals aktuelle gesamtstaatliche Bestrebungen nach Denkmalehrungen des ersten jugoslawischen Königs an, die Mitte des Jahres 1925 auch Gesetzesform bekamen. Denn am 30. Juni 1925 verabschiedete die Nationalversammlung in Belgrad einstimmig das Gesetz über die Errichtung eines Denkmals für den verstorbenen König Peter I. Karađorđević. Angesichts der Tatsache, dass in der Zeitung Jutro bereits im Juli

1925 eine Skizze des Denkmals und eine Fotografie der figuralen Plastik für das künftige Denkmal veröffentlicht worden waren, ist anzunehmen, dass die Bestrebungen zur Errichtung des Denkmals für König Peter I. in Kranj schon vor Verabschiedung des genannten Gesetzes in der Belgrader Nationalversammlung begonnen.

Um die Ausführung der Denkmalaufgabe kümmerte sich der Ausschuss zur Errichtung des Denkmals für seine Majestät König Peter den Großen Befreier. Die Anregung für das Denkmal kam wahrscheinlich aus den Reihen des liberal orientierten Bürgertums von Kranj. Diese Liberalen sahen im jugoslawischen Staat einen Schutz gegen den deutschen Druck. Mit dem Denkmal für König Peter I. wollten sie ihre projugoslawische unitaristische und zentralistische Ausrichtung beweisen, die im Gegensatz zu den autonomistischen Bestrebungen der katholischen Slowenischen Volkspartei stand. Ähnlich verhielten sich die Liberalen auch anlässlich der Verabschiedung der St. Veitsverfassung, als der Gemeinderat von Kranj als erster unter den slowenischen Städten Nikola Pašić zum Ehrenbürger ernannte.

Das Denkmal wurde im Park Zvezda zwischen dem Narodni dom und dem Gymnasium aufgestellt. Es stand in der Mitte einer grünen ovalen Erhebung und wurde aus Stahlbeton gebaut. Die Statue des Jünglings und das Relief waren aus Bronze, die Statue des Adlers an der Spitze des Denkmals aus Stein aus Nabrežina/Aurisina. Sie wurden vom akademischen Bildhauer Tine Kos (1894–1979) angefertigt. Die Bauarbeiten rund um das Denkmal wurden vom Bauunternehmen Josip Slavec durchgeführt.

Die ovale glatte Basis trug einen gegliederten Sockel in Kegelform, dessen Einfassung eine Aufschrift trug. Aus dem Sockel erhob sich ein hoher eckiger Obelisk (4,10 Meter). Auf der Frontseite des Obeliskens kniete die Bronzestatue eines Jünglings mit ausgebreiteten Armen, die symbolisch König Peter I. den Befreier verherrlichte. Über der Statue war ein Bronzemedallion am Obeliskens befestigt, mit einer Reliefdarstellung des Profils des Königs. Die Spitze des Obeliskens bildete ein Adler mit ausgestreckten Flügeln. Auf der Vorderseite des Adlers war reliefartig das Staatswappen ausgeführt. Die Gesamthöhe des Denkmals betrug 9 Meter.

Am Tag vor der Denkmalenthüllung war die Stadt festlich illuminiert und es gab einen Fackelumzug und eine Festakademie im Narodni dom.

Die Denkmalenthüllung war von gesamtslowenischer Bedeutung. Rund 15.000 Personen nahmen teil, darunter viele angesehene Gäste. Einige Vereine kamen massenhaft, andere sandten nur einige Vertreter. Der Ausschuss zur Errichtung des Denkmals für König Peter I. machte einen detaillierten Plan über die Anordnung der Vereine und Korporationen, der Kinder und Frauen, der Fahnen und Standarten auf dem Festplatz vor dem Narodni dom. Bei der Enthüllung waren auch König Alexander I. und Königin Maria anwesend, die durch eine besondere Deputation vom Vorbereitungsausschuss zur Errichtung des Denkmals für König Peter I. in Kranj eingeladen worden waren. Die Festredner waren der Bürgermeister von Kranj Ciril Pirc und der Fabrikant Makso Fock. Während der Kranzniederlegung kam es zu einem Zwischenfall mit Vertretern der Orjuna (diese Organisation war einen Monat vor der Denkmalenthüllung nach einer bewaffneten Auseinandersetzung mit der Polizei im Verwaltungsgebiet Ljubljana aufgelöst und ihr öffentliches Auftreten verboten worden). Nach dem feierlichen Defilee der Vereine an der Königstribüne und dem Denkmal vorbei begab sich das Königspaar zu seiner Sommerresidenz nach Bled. Die Stadtgemeinde bereitete für die geladenen Gäste, die Vertreter der zivilen und militärischen Behörden, der verschiedenen Korporationen und Organisationen einen Imbiss im oberen Saal des Narodni dom vor. In allen Räumen des Narodni dom und auch davor fand ein Volksfest statt. Auch eine Tombola wurde veranstaltet. Mit Befehl des Königs wurden alle Mitglieder des Ausschusses zur Errichtung des Denkmals für König Peter I. den Befreien in Kranj ausgezeichnet.

In den darauf folgenden Jahren wurden in Slowenien noch einige weitere dynastische Denkmäler errichtet, überwiegend für König Alexander. Im Jahr 1941 wurden die jugoslawischen dynastischen Denkmäler von den italienischen und deutschen Besatzern vernichtet.

Schlagwörter: Kranj/Krainburg, 20. Jahrhundert, Dynastie Karađorđević, Denkmäler